

EESTI KUNSTIAKADEEMIA

Kunstikultuuri teaduskond

Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Signe Alliksoo

**Tsaariaegne alevielamu – ajalooline ülevaade, seiskord ja
säilitamise ettepanekud**

Sadama tee 14, Tõstamaa alevik, Tõstamaa osavald, Pärnu linn

2024/2025 õppeaasta

Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituse lõputöö

Tallinn 2025

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et:

1. olen koostanud lõputöö (Tsaariaegne alevielamu – ajalooline ülevaade, seiskord ja säilitamise ettepanekud) iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud;
2. kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd ja teosed, olulised seisukohad ja mistahes muudest allikatest pärinevad andmed on töös nõuetekohaselt viidatud;
3. luban Eesti Kunstiakadeemial avaldada oma lõputöö Muinsuskaitse digiteegis, kus see muutub üldsusele veebikeskkonnas kättesaadavaks.

(Ees- ja perekonnanimi, allkirjastamise kuupäev)

/allkirjastatud digitaalselt/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. AJALOOLINE ÜLEVAADE	6
1.1. Piirkond	6
1.2. Hoone ajalugu	7
2. HOONETE TEHNILISE SEISUKORRA HINNANG	11
2.1 ELAMU	11
2.1.1 Vundament ja sokkel	12
2.1.2 Seinad	14
2.1.3 Katus	15
2.1.4 Põrandad	17
2.1.5 Vahelagi	18
2.1.6 Avatäited	18
2.1.7 Interjöör	20
3. VÄÄRTUSED	26
4. SÄILITAMISE ETTEPANEK	27
KOKKUVÕTE	28
KASUTATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID	29

SISSEJUHATUS

Käesolev arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituse lõputöö käsitleb Tõstamaa alevikus, Pärnumaal asuvat 1905. aastal ehitatud alevielamut. Kinnistul paiknevad elumaja, laut ja kuur, kuid töö keskendub elumajale. Lõputöö eesmärk on uurida hoone ajalugu, hinnata selle praegust seisukorda, tuua esile hoone väärtused ning esitada soovitusi selle edasiseks säilitamiseks. Uuritava hoone valisin isikliku seose tõttu – tegemist on minu lapsepõlvkoduga.

Kui ei ole märgitud teisiti, siis pildid, mis illustreerivad tööd, on autori üles võetud.

Üldine info

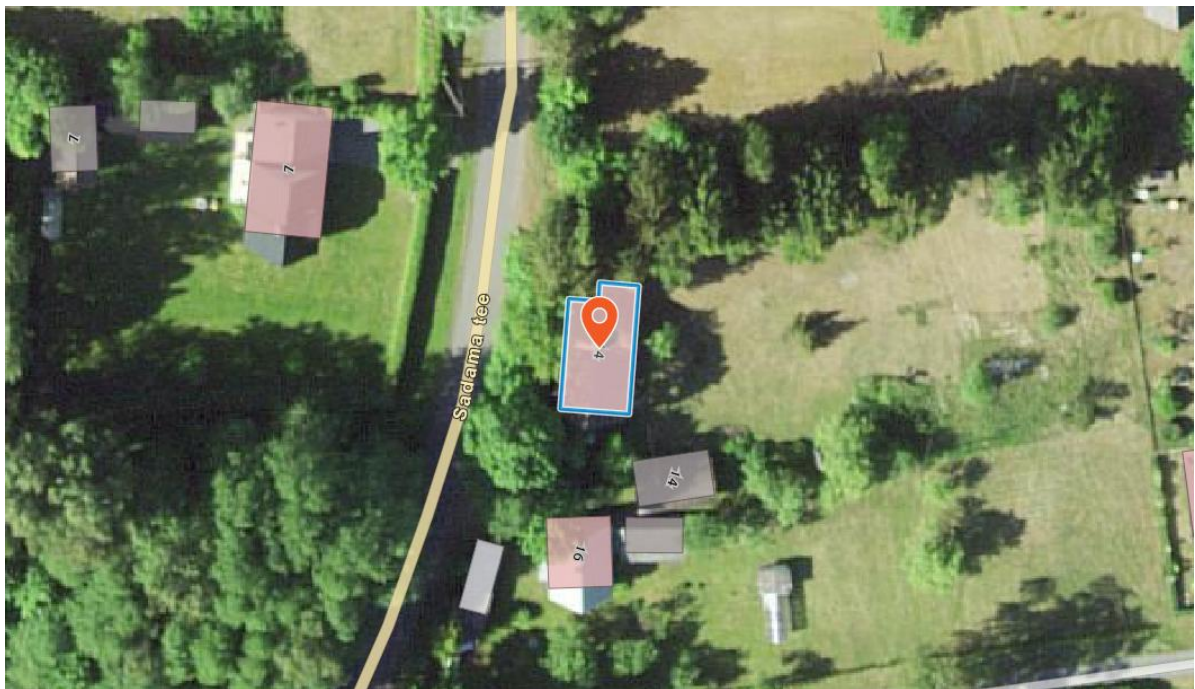
Aadress: Sadama tee 14, Tõstamaa alevik, Pärnu linn

Katastritunnus: 82602:004:0039

Kinnistu nr 1440908

Maa sihtotstarve: Elamumaa 100 %

Katastriüksuse pindala: 2906 m²

1. Sadama tee 14 Asukoha plaan, maa-ameti kaardirakendus.¹

2. Sadama tee 14 krundiplaan.²

¹ Maa-ameti kaardiserver; <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>

² Kataster; <https://ky.kataster.ee/ky/82602:004:0039>

AJALOOLINE ÜLEVAADE

1.1. Piirkond

Käsitletav hoone asub Pärnu maakonnas, Tõstamaa osavallas, Tõstamaa alevikus, aadressil Sadama tee 14.

Tõstamaa ala kuulub ajalooliselt piirkonda, mida preester Henrik on oma *Liivimaa kroonikas* XIII sajandi alguses maininud kui *Maritima provinciae* — sõnasõnalises tõlkes "mereäärsed provintsid" ehk mereäärne maa. Rohkem detaile Henrik nende paikade kohta, kust orduvägi suundus Soontagana ja Saaremaa alistamisele, ei esita. Tõstamaa (saksa keeles *Testama*) kujunes 20. sajandi alguseni Pärnumaa läänepoolseimaks rannikukihelkonnaks, piirnedes Mikhli ja Audru kihelkondade ning Pärnu lahega. Tõstamaa kihelkond (*Krchspiel Testama*) iseseisvus 17. sajandil, täpsemalt 1670. aastal.³

3. Ajaloolised kaardid Eestimaa/Liivimaa 1884/1839.

Eestis hakkasid alevikud tekkima 19. sajandi teisel poolel, seoses kapitalistliku turumajanduse arenguga. Tsunfikorra kaotamine 1866. aastal soodustas maainimeste käsitööoskuste rakendamist ning tõi kaasa tööalaste võimaluste laienemise väljaspool põllumajandust, mis oli muutunud efektiivsemaks ja vähem tööjõumahukaks. Paljud alevikud kujunesid kihelkonnakirikute ümber, piirkondadesse, kus olid ajalooliselt head tingimused käsitöö ja kaubanduse arenguks ning puudusid lähedalasuva linna konkurents.⁴

³ Tõstama Mõis SA; <https://mois.tostamaa.ee/tostamaa-lood/tostamaa-ajalugu-2/>

⁴ H. Pärdi „Maa ja linna vahepeal. Lühitülevaade Eesti alevite kujunemisest ja argikultuurist, Eesti vabaõhmuuseumi toimetised 2010; lk 51-79

Tõstamaa tuntust suurendas ka sealne mõis, mille juurde kuulusid mitmed tööstusettevõtted, sh jahu-, villa- ja saeveski, samuti tärklise- ja viinavabrik. Mõisas toodeti ka lupja, ilmastikukindlaid kollaseid telliseid ja katusesindleid.

Seoses Eesti haldusreformiga 1. novembril 2017 liideti Tõstamaa vald Pärnu linna koosseisu. Pindalalt (261 km²) vastab tänane Tõstamaa osavald ligikaudu sõjaeelsele Seliste ja Tõstamaa valla suurusele, kuid elanike arv on vähenenud umbes 2,5 korda.⁵

4. Tõstamaa vald.⁶

1.2 Hoone ajalugu

Sadama tee 14 asuv elumaja rajati aastatel 1905–1912 kohaliku tisleri Jüri Lõõbase (1876–1937) ja tema abikaasa, õmbleja Maria Lõõbase (1883–1967) poolt pärast nende esimese ja ainsa poja Theodor Lõõbase (1905–1995) sündi. Hoone asub Tõstamaa aleviku serval ja on läbi aastate kuulunud samale perekonnale. Kohaliku pärimuse järgi tunti hoone asukohta ka nimega "Leppaluse", tulenevalt kolmest lähedal kasvavast sanglepast.

Majas valitsevat õhkkonda Theodor Lõõbase mälestuste põhjal kirjeldab „Tõstamaa Tuultes“ Tõstamaa kooli kauaaegne direktor Elli Teras –

“Ja siis tõusis torust suitsu... Leppaluse kambriks askeldavad kaks naist: õmblejaproua Maria Lõõbas ja noor koolipreili Maria Viljak tema kliendina. Korraga haistavad mõlemad vastikut lehka ning näevad kapi tagant tõusvat suitsu. Seal on perepoeg Teo oma „aurukatlaga“. Ema Maria likvideerib tekkinud segaduse ja Teo saab karmi käsu säherdused asjad lõpetada. Vabandused koolipreili ees ning kleidiproov võib jätkuda. Köögis tisleripingi taga töötav isa Jüri ei tohtinud asjast teada saada. See tõestisündinud lugu leidis aset 1913. aasta lõpus. Teo – Theodor Lõõbas oli vana vihmavarju torudest – traatidest, teekannust ja veel millestki kokku pannud „aurumasina“. Suitsu

⁵ Tõstama Mõis SA; <https://mois.tostamaa.ee/tostamaa-lood/tostamaa-ajalugu-2/>

⁶ Vikipeedia; Tõstamaa vald; https://et.wikipedia.org/wiki/T%C3%B5stamaa_vald

saamiseks oli kapitaguses „töökojas“ isa kasuka küljest lõigatud lambavill torus põlema pandud ja loo alguses kirjeldatud sündmus saigi teoks.”

Theodor Lõõbas sündis 2. detsember 1905 Leppalusel Maria ja Jüri Lõõbase pojana. Ta oli terane ja elurõõmus noormees, kes juba varajases nooruses osales isa kõrval majade ehitusel ning hiljem proovinud kätt ka laevaehituses. Nooruki unistusele mereavarustele jõuda tõmbas kriipsu peale nõrk tervis. Seda enam oli hiljem metsapraakerina töötaval Theodoril võimalusi oma meelisaladega tegutseda. Ta leidis eneseväljenduse muusikas ja käsitöös. Theodor mängis puhkpilliorkestris, hiljem õppis ka keelpillimängu, eelistades viiulit. Oma mõtetes rändas Theodor võõrastele maadele. Abimeheks oli seejuures *General Atlas of Modern Geography (London, 1907)*, mille ta ostis oma esimese palgaraha eest. Siit sai alguse ka postmarkide kogumine. Iga uus võõramaa mark oli rännak selle margi kodumaale. Vaba aja pühendas ta laevamudelite valmistamisele, millest mitmed jõudsid ka Tallinna Meremuuseumi kogudesse ning kasutati filmivõtetes. Terava pilguga ümbritsevat elu kaedes talletas ta mälus sündmused ja inimesed. Köstrikoolis ilukirjarahjutustega omandatud kauni käekirjaga kandis ta tähelepanekud oma märkmevihikuisse. Neid sai kokku kenake hulk. Oma teadmisi ja mälestusi oskas ta kuulajaile humoorikalt esitada. Säilinud on ka makilinte tema jutustustega.

Tema elu möödus peamiselt Tõstamaal, kus ta 1933. aastal abiellus Elsa Ekbaumiga. Koos oldi aktiivsed kohalikus kultuuri- ja seltsielus: Theodor mängis puhkpilliorkestris üle 50 aasta, Elsa osales koorilaulus ja mängis kandlel. Lõõbase pere oli paljude aastate jooksul Tõstamaa Maarja koguduse üheks aktiivseks toetajaks. Jumalateenistusi ilmestas Elsa Lõõbase juhitud kirikukoori esinemine, oreli- ja harmooniumimäng. Theodor laulis kooris ning esines viiuliga.

Theodor Lõõbas lahkus siitilmast 18. juulil 1995 oma sünnikodus Leppalusel, olles 89-aastane. Teda meenutades meenutame eelmise sajandi lihtsat, tagasihoidlikku, sageli sõnakehva inimest. Läbi elades 20. sajandi toonud mured, rõõmud, kordaminekud ja katsumused, säilitas ta kogu elu jooksul oma põhimõttekindluse ja isikupära. Lõõbaste peres väärtustati kokkuhoidlikkust, kuid muusikast ja külalislahkusest puudust ei tuntud. Nende kodu oli täidetud muusika ja armastusega.⁷⁻⁸

⁷ E.Teras „Tõstamaa Tuuled“ detsember 2005; lk 9

⁸ ERR arhiiv; Lõõbaste Maja Muusika 1993; <https://arhiiv.err.ee/video/vaata/loobaste-maja-muusika>

5. Hoone välisvaade läänekülj 1993.a.⁹

6. Vaade köögile aastast 1930.a Jüri ja Theodor Lõõbas paremal. (Erakogu).

⁹ ERR arhiiv; Lõõbaste Maja Muusika; <https://arhiiv.err.ee/video/vaata/loobaste-maja-muusika>

9. Hoone välisvaade lääneküljest 2025.a.

HOONE TEHNILISE SEISUKORRA HINNANG

2.1 Elamu

Elamu on ehitatud 1905. aastal. Tegemist on 20. sajandi alguse alevile iseloomuliku ühekordse viilkatusega puithoonega. Majal on kaks sissepääsu: paraadsissepääs ning igapäevaselt kasutatav köögipoolne sissekäik maantee poolt. Põhjaküljel asuvat ust kasutati peamiselt külaliste vastuvõtmiseks ja tähtsündmusteks, võimaldades hoida puhas ja must sissepääs lahus.

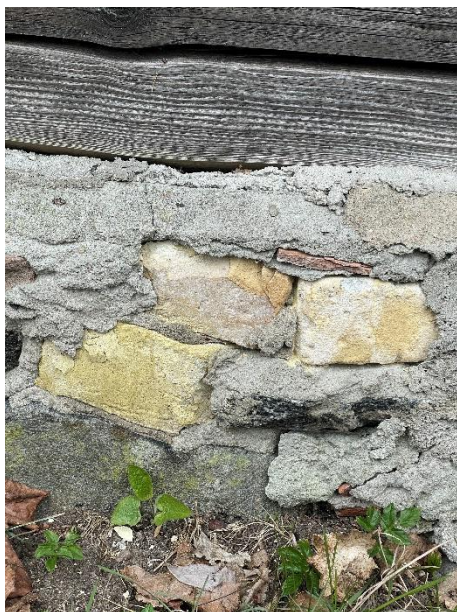
Hoonel ei ole eraldi keldrit, kuid sahvris asuv põrandaalune täidab osaliselt selle funktsiooni. Pööningule pääseb läbi idaküljel paikneva luugi. Pööning on valgustatud lääneseinas asuva

akna abil ning kujutab endast avatud ruumi, mida kasutati heinte hoidmiseks, panipaigana ja suvekuudel ka magamiskohana.

2.1.1 Vundament ja sokkel

Hoone on rajatud maakividest lintvundamendile, mille sokli kõrgus on ligikaudu 15–20 cm. Kasutatud on ümbruskonnast kogutud põllukive ning kohaliku tõngi kollaseid telliseid. Vundamendis tuulutusavasid ei ole märgata. Müüritis on laotud lubimördiga.

Soklis on mitmes kohas märgata pragusid ja vuugikadu, mis on tõenäoliselt tekkinud vajumise tõttu. Vajumise põhjused võivad olla külmakerked, vibratsioon või muutused pinnavee tasemes. Mördikadu esineb peamiselt maapinna lähedal. Tühjad vuugid tuleks täita uue, vana mördi koostist järgivaga seguga. Visuaalsed jälgimised viitavad, et olemasolevaid mördiparandusi on teostatud algsest oluliselt tumedama mördi abil. Mördi tooni ja parandustööde ajalise kihistuse põhjal — viimased tõenäoliselt 1998. aastal — võib oletada, et parandusteks on kasutatud tsementmörti.

10. Vundament. Nähtavad kollased Tõstamaa tellised.

Üldpildis on vundament kohati vajunud. 2022. aastal asendati pehkinud puidust veelaud plekist veelauaga.

11. Plekist veelaud.

12. Hoone idakülg.

Katkine tsementkrohvi kiht sokli ümber tuleks eemaldada ning sokkel uuesti katta lubikrohvi kihiga, kuna tsementmört on maakivisokli puhul liialt jäik ja vähese hingavusega materjal. Tsementkrohvi kasutamine põhjustab vuukide pragunemist, müüritise deformatsiooni ning kivipinna sooldumist.¹⁰

Sama lubipõhise seguga tuleks täita ka maakivisokli tühjad vuugid piirkondades, kus tsementkrohv puudub.

Aladel, kus pinnase tase on puitfassaadile liiga lähedal või kalle suundub hoone poole, tuleb pinnast madaldada ja kujundada suunaga hoonest eemale. Hoone vahetus läheduses paiknevad peenrad tuleks eemaldada.

2.1.2 Seinad

Hoone seinad on ehitatud rõhtpalkkonstruktsioonina, tappühendustega, ning palkide vahed on topitud sambla ja linatakuga. Seinad on kaetud horisontaalselt 13–14 cm laiuste laudadega. Idapoolne sein on osaliselt laudiseta (ill 12). 1997. aastal peitsiti palgid vana mootoriõliga. Nurgad on lahendatud kalasabatapina. Palkide üldine seisukord on hea, kuid lõunapoolsetes osades on alumised palgiread 1998. aastal pehkimise tõttu asendatud.

Hoone välisilme on püsivalt sarnaseks jäänud kogu ajaloo vältel. Maja on kaetud profileeritud voodrilauaga, mis on paigaldatud otse palgile ilma vahekihtideta. Voodrilaua taga, ühe akna aluses voodrilauata kohas on nähtav palgi külge naelutatud tõrvapapp. Hoone lõunapoolisel küljel on 1997. aastal paigaldatud nn Skandinaavia stiilis vertikaalne katteliistuga püstvooder (ill 16).

Nurgaseotised on kaetud püstlaudadega, luues nn topeltnurgad. Ajalooliselt on sellist võtet, kus ristnurkade üleulatuvad otsad ehk nurgapähikud on maskeeritud nurgasammasteks, peetud väärtuslike majade puhul taotluslikuks – see tehnika pidi mõisates ja linnades imiteerima kivimaju.¹¹

Maja on algselt värvitud pruunika õlivärviga (ill 5, lk 9), kuid hiljem on värv muutunud järjest kollasemaks. Viimati on maja värvitud kollase akrüülvärviga 2018. aastal (ill 9, lk 11).

Siseseinad olid kaetud papi ja umbes nelja erineva tapeedikihiga. Aastal 2020 puhastati palkseinad, kuid kahjuks ei säilitatud erinevaid tapeedikihte. Palkseinad on soojustatud saviga.

2.1.3 Katus

¹⁰ M. Loit, Vundament ja sokkel. – Restaureerimise käsiraamat. Nr 12. Tallinna: Muinsuskaitseamet

¹¹ P. Kaila, Majatohter IV. Tallinn: Viplala, 1999, lk 65–67

Hoonel on 45-kraadise kaldega viilkatus. Sarikate samm on 1,5 m. Algupärased sarikad, pennid ja roovlatid on säilinud. Hoonel oli algselt sindelkatus, mida hiljem oli parandatud tõrvapapiga. 1997. aastal asendati sindelkatus eterniidiga. Aastast 2006 on majal rookatus. Rookatus on iseloomulik meie saartele ja rannikualadele, see on ilus ja sobib erinevate ehitusstiilidega. Kuna roogkatus on soojapidav, siis ei pea suvekodu katusealust soojustama. Aastaringstes eluasemes saab katuslae soojustuse kinnitada lisaroovitusega sarikate vahele ja alla.¹² Katust on regulaarselt harjatud iga 7 aasta tagant. Maja ümbruses kasvavad kõrged põlispuud (vaher, sanglepp, pärn), mis soodustab rookatuse pealiskihti koguneva niiskuse teket. Aastatel 2024-2025 on puudelatvu kärbitud, et vähendada rookatuse niiskuskoormust.

Vahelae ja katuse konstruktsioonidel on välisel vaatlusel täheldatud kahjustusi. Korstna piirkonnas on olnud vee läbijooks, mis on hiljem likvideeritud. Värskeid niiskuskahjustusi ei ole tuvastatud. Katuse kandvates konstruktsioonides, III sarikal on nähtav seenkahjustus, IV ja V sarikal, on ulatuslikud putukakahjustused (ill 13;14). Kahjustuse ulatuse täpsustamiseks on vajalik spetsialisti hinnang. Esmane keemiline tõrje insektsiididega on vajalik. Mittekeemiline töötlemine, nagu külmutamine temperatuuril -20°C 72 tunni jooksul või kuumutamine temperatuuril 50–60°C kuue tunni jooksul, ei tundu sarikate puhul teostatav. Sarikatel on nähtavad sissekraabitud nummerdused (ill 15).

13. Putukakahjustused sarikatel.

14. Seenkahjustus sarikal.

¹² J. Metslang „Katuseraamat“; Tammeraamat 2016; lk 64

15. Sissekraabitud nummerdused sarikatel.

16. Lõunapoolne otsaviil.

17. Lõunapoolne otsaviil sisevaade.

Hoone lõunapoolne otsaviil on kaetud algupäraste sindlitega, millest osa on kehvast seisusest ja vajab väljavahetamist.

2.1.4 Põrandad

Põrandad on ehitatud otse maapinnale, ilma tuulutusega. Põrandatalad toetuvad osaliselt vundamendile ja on paigutatud kuiva liiva sisse, millele on asetatud lai põrandalaudis. Algupäraseid laiad (ca 22-25 cm) (ill 20) täispuidust põrandalauad on säilinud aastast 1912. Põrandad olid värvimata, hiljem kaetud nõukogudeaegse pruuni värvikihiga (ill 18). 2022. aastal tehtud sanitaarremondi käigus kaaluti, kas pruun värv eemaldada ja hiljem põrandad õlitada või valida lihtsam variant ja põrandad üle värvida. Lihtsamat teed valides said põrandad värvitud EPO Floor Aqua veepõhise poolmatt värviga (ill 19). Põrandalaudades on märgata puidukahjurite kahjustusi (ill 21).

18. Pruuniks värvitud põrandalauad 2018.

19. Valge värviga kaetud põrandad 2025.

20. Põrandalaua laius.

21. Putukakahjustused põrandalaudadel.

2.1.5 Vahelagi

Hoone vahelagi on rajatud ümarpalkidele. Laetalade samm on üks meeter. Soojustuseks on kasutatud liiva ja heina. Oht on, et harvalt paigutatud laetalad võivad vajuda, tapid lõdveneda ning katkeda. Näha on laelaudade vajumist (ill 28, lk 21).

2.1.6 Avatäited

Hoonel on neli kuusruutakent (ill 22). Sisemised aknad ei ole avatavad, neid kasutati vaid talvisel ajal soojustingimuste parandamiseks. Sisemistel akendel on ainus avatav osa õhutusaken. Suvisel ajal tõsteti sisemised aknad eest ära. Välimised aknad avanevad välja poole. Õhutusavadel on säilinud ilusad väikesed pöördhaagid (ill 24). Välimistel akendel on aknaraami nurkades toestavad sepistatud nurkhinged (ill 23).

22. Kuusruutaken.

23. Sepistatud nurkhing.

24. Pöördhaak õhutusaval.

25. Kiti parandused silkiooniga.

Tehniliselt vajavad aknad pigem korrastamist kui asendamist. Restaureerimine on põhjendatud, kuna aknad on tihedad ega ole vajunud. Lisaks aitab algupäraste akende säilitamine hoone ajaloolise ilme hoidmisel, kuna tänapäevaste tehnoloogiatega on keeruline

saavutada ajaloolisi raamipaksuseid, -profiile ja akende kinnitusviise. Osadel akendel on säilinud originaalsed, nn lainetavad klaasid ning kitt (ill 25). Kitt on osaliselt parandatud silikooniga, mida tuleks eemaldada ning asendada täielikult traditsioonilise kitiga.

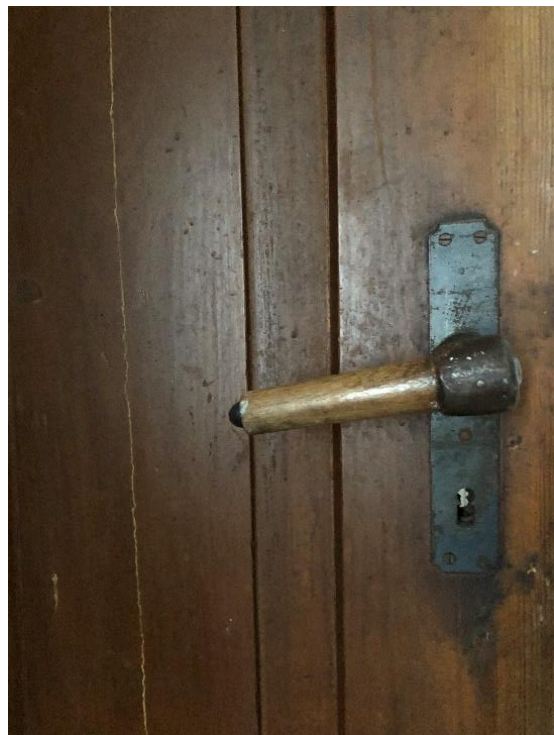
2.1.7 Interjöör

Siseuksed

Maja originaaluksed on säilinud ja restaureeritavad (ill 26;27). Uksi tuleks alles hoida ja säilitada võimalikult algsel kujul. Restaureerimistööd võiksid piirduda värvimisega linaõlivärviga, mis tagab ukse kestvuse ja vastavuse ajaloolisele ilmele.

26. Maja originaalsiseuks, peitsitud linaõliga.

27. Algupärane puidust käepidemega ukse link.

Ustel on kaks tahvlit ning lai profiiliga ukseliist. Ustel on säilinud algupärane käepide ning hinged, lukud, lukukilbid. Siseuste seisukord on hea, need ei ole ära vajunud ega niiskuskahjustuse tunnustega. Restaureerimisel säilitada kõik uste ajaloolised detailid.

Laelaudis

20.sajandi teise veerandi alguses hakati eeskätt jõukamates taludes rajama nn puhaslagesid, kus laepind kaeti õhukeste profileeritud laudadega, mis värviti enamasti heleda õlivärviga,

tihti valgena.¹³ Kirjeldatud lahendus on kasutusel ka selle hoone tubades. Algselt olid laelauad värvitud kriidivärviga, hiljem õlivärviga. Viimane värvikiht, kantud aastal 2020, on vesiemulsioonvärv. Osaliselt on näha laudise vajumist. Võimalik, et seda on soodustanud raskete esemete hoidmine pööningul. Praeguse seisuga on rasked esemed, nagu raamatukastid ja kirstud pööningult eemaldatud.

28. Algupärased laelauad.

Küttekolded

Majas on algupäraselt säilinud kolm küttekollet: pliit koos soojamüüriga, pottahi ja plekk-ümarahi. Ümmargune metallahi (ill 29) pärineb 20. sajandi algusest. Ahju siibri koha täidab kaas ahjulõõris (pelt) (ill 30). Plekist ahi annab hästi sooja, tellistest koldel ei ole nähtavaid kahjustusi. Puhastusavad ahjul puuduvad.

¹³ H.Pärdi „Eesti talumaja lugu. Ehituskunst ja elu 1840-1940“, Tallinn. Tänapäev 2012

29. Pliit ja ümarahi.

30. Kriskad ehk peltad.

Pliit on paigaldatud akna poole, järgides Tihase raamatus toodud põhimõtet, et valgus paistaks aknast ahjusuu suunas, mis oli oluline tegur elumaja ahju ja pliidi ehitamisel.¹⁴

Mööbel

Hoones asuv mööbel on enamasti valmistatud selle maja tisleripingi taga Jüri ja Theodor Lõõbase poolt. Jüri Lõõbas, olles külatisler, valmistas mööblit kõikidele soovijatele. Lisaks mööblitööle valmistas Jüri Lõõbas ka pille, millest üks tema loodud viiulitest annetati Teatri- ja Muusikamuuseumile.

¹⁴ K. Tihase. „Eesti Talurahvaarhitektuur“; Tallinn 2007

31. J. Lööbase meisterdatud kummut, kell ja kohviveski.

32. Kummuti ornamendid.

33. Värske näripuru.

Hoonet talveperioodil ei kõeta, mis soodustab niiskuse tõttu mööbli-toonesepade elutegevust. Seetõttu on vajalik läbi viia putukatõrje. Arvestades, et puidu kuumutamine temperatuuril 50–60 °C võib põhjustada puidu liigset kuivamist, pragunemist ning

viimistluskihi kahjustusi, on soovitatav mööbliesemed töödelda spetsiaalsete insektitsiididega (nt Boracol 20Rh).

34. J. Lõõbase valmistatud riidekapp aastast 1920.

35. J. Lõõbase valmistatud kirjutuslaud ja toolid aastast 1920.

Theodor Lõõbase valmistatud laevamudelid on tema kodumajas säilinud ning paiknevad tänaseni aukohal.

36. Käsitsi meisterdatud laevamudelid aastast 1973.

Väärtused

Läbi aegade on elumajaga ümber käidud heaperemehelikult ning hoone on säilinud suhteliselt rahuldavas seisukorras, säilitades oma autentsuse. Hoone viimistluses on palju algupärasust - puitlaudis, puitaknad ja -uksed ning küttekolded. Oluline on olemasolevat pärandit säilitada ning arvestada sellega hoone edasisel renoveerimisel.

Väärtuslikud detailid

- Põrandalaudis, ehitusaegne (1905). Seisukord: hea.
- Fassaadilaudis, ehitusaegne (1905). Seisukord: hea.
- Laelaudis, ehitusaegne (1905). Seisukord: rahuldav.
- Uksed, ehitusaegsed (1905). Seisukord: hea.
- Puidust käepidemega uksekingid (1905).
- Akende metalldetailid (sepishinged, -nurgad, pöörad, sulgurid, haagid).
- Algupärased lainelised klaasid.
- Mööbel, esemed ja laevamudelid.

SÄILITAMISE ETTEPANEKUD

Kuna hoonel on hetkel suvemaja funktsioon, ei planeerita suuremahulisi ümberehitustöid.

- Säilitada tuleb hoone maht, ehitusmaterjalid, viimistlus, välisilme ning kujundusdetailid. Fassaadil on oluline säilitada avatäidete olemasolev suurus ja jaotus.
- Hoone säilimise tagamiseks on esmaseks vajalik sarikate kahjustuste ulatuse kindlakstegemine ning vajadusel sarikate plommimine.
- Seinte soojapidavuse parandamiseks tuleks fassaad ettevaatlikult avada kuni palkkonstruktsioonini, eemaldatavad lauad märgistada ning ladustada tööde ajaks nõuetekohaselt. Seejärel hinnata palkide seisukorda ning tihendada palkide vahed (nt lambavillaga, takuga). Palkide välisküljele tuleks lisada vähemalt tuuletõkkekangas.
- Hoone olemasolevad avatäited ei vaja kapitaalset väljavahetamist, kuna täidavad jätkuvalt oma funktsiooni. Akende restaureerimisel tuleb kasutada looduslikke materjale ja värve; eemaldada olemasolevad silikoonparandused ning kittida ja värvida aknad linaõlivärviga.
- Praegu fassaadilaudisel kasutatud värv on vale koostisega – oleks tulnud kasutada traditsioonilisi difuusseid värve, mis ei tekita puidu pinnale suletud kilekihti, vaid võimaldavad niiskusel vabalt liikuda.
- Säilitada tuleb hoone algupärane sisearhitektuur, sealhulgas mööbel, laelaudis, põrandad, maalid ja laevamudelid.
- Säilitada vana ümarahi.
- Säilitada pliit ja soemüür.
- Elamu siseviimistluses kasutada traditsioonilisi, hingavaid viimistlusmaterjale, mis on sobivaimad puitkonstruktsioonidele ja looduslikule ventilatsioonile.
- Vajadusel kärpida veelgi hoone ümbruses kõrghaljastust, et vähendada niiskuskahjustusi ning suurendada hoonele langeva päikesevalguse hulka.

KOKKUVÕTE

Teostatud uuringute käigus saadi põhjalikum ülevaade ning dokumenteeriti Pärnumaal Tõstamaa alevikus asuva elumaja ajalugu. Töö käigus omandas autor detailse arusaama eluhoone materjalide ja konstruktsioonide seisukorrast ning esitas ettepanekud edasisteks töödeks. Üldjoontes on hoone välisilme säilinud algupärasena kuni aastani 2025.

Arvestades tänapäevaseid elustandardeid ja ootusi hoone funktsionaalsusele, võiks hoone vajada põhjalikumat renoveerimist, kuid see tooks paratamatult kaasa traditsioonilisuse vähenemise. Materjalide, töömeetodite ja -vahendite valikul tuleb kindlasti lähtuda hoone ajaloolisest iseloomust.

Sadama tee 14 elamus on interjööris säilinud märkimisväärne kogus väärtuslikku ja eksponeerimist väärivat mööblit, maale ning ajaloolisi fotosid. Neid elemente hinnates ja säilitades on võimalik tugevdada suguvõsa pärandi püsimist.

Töö eesmärgist lähtuvalt võib järeldada, et hoone lugu on dokumenteeritud, kuid edaspidi jääb võimalus süvendatud uurimistööks. Hoonel on väga huvitav ajalugu, mis paraku hakkab osaliselt juba unustusehõlma vajuma.

KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKMATERJALID

Arhiivallikad

Eesti rahvusarhiivi saaga veebirakendus; Personaalaramat; VII. Tõstamaa pastoraat; EAA.1283.1.266; 1892-1933 (külastus 03.03.2025)

ERR arhiiv; Lõobaste Maja Muusika; <https://arhiiv.err.ee/video/vaata/loobaste-maja-muusika> (külastus 08.04.2025)

Internetiallikad

Ehitisregister; <https://www.ehr.ee/app/otsing?2>; (külastus 25.03.2025)

Kataster; <https://ky.kataster.ee/ky/82602:004:0039>, (külastus 03.03.2025)

Maa-ameti kaardiserver; <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis> (külastus 25.03.2025)

Maainfo kaardirakendus veebis, ajaloolised kaardid;
<https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/ajalooline> (külastus 03.03.2025)

Tõstamaa ajalugu; <https://mois.tostamaa.ee/tostamaa-lood/tostamaa-ajalugu-2/>
(külastus 02.04.2025)

Tõstamaa Tuuled dets. 2005; lk 9; http://ajaleht.tostamaa.ee/2005/tt_12_05.pdf
(külastus 02.04.2025)

Vikipeedia; Tõstamaa vald; https://et.wikipedia.org/wiki/T%C3%B5stamaa_vald
(külastus 05.03.2025)

Kirjandus ja publitseeritud allikad

A.R.T Põllumajandusliidu väljaanne „Maachituse II“; Tallinn 1930

H. Pärdi „Eesti talu. Uuem taluarhitektuur 1850-1950“; Tammerraamat 2021

H. Pärdi „Eesti talumaja lugu. Ehituskunst ja elu 1840-1940“; Tallinn; Tänapäev 2012

H. Pärdi „Maa ja linna vahepeal. Lühülevaade Eesti alevite kujunemisest ja argikultuurist „Eesti vabaõhumuuseumi toimetised 2010“

J. Metslang „Katuseraamat“ Tammeraamat 2016

J. Metslang „Vana maamaja käsiraamat“ Tammeraamat 2015

K. Tihase „Eesti Talurahvaarhitektuur“, Tallinn 2007